

Таким образом, на основании изложенного выше можно сделать вывод, что используя комбинацию указанных показателей, инвестор может принять обоснованное решение в пользу того или иного проекта. Из данного набора инвестиционных критериев целесообразно выделить ключевые моменты, и на их основе выбрать приемлемый для инвестора вариант. Необходимо финансировать проекты, которые в настоящее или ближайшее время обеспечат предприятие денежными средствами, а также перспективными проектами, которые принесут высокую отдачу в будущем.

Литература: 1. Бардиш Г. О. Проектне фінансування : підручник / Г. О. Бардиш. – К. : Алеута, 2007. – 463 с. 2. Ковалев В. В. Финансовый менеджмент: теория и практика / В. В. Ковалев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ТК "Велби" ; "Проспект", 2007. – 1024 с. 3. Колтынюк Б. А. Инвестиционные проекты : учебник / Б. А. Колтынюк. – СПб. : Изд. Михайлова В. А., 2002. – 622 с. 4. Коробков Д. В. Оценка риска инвестиционного проекта / Д. В. Коробков, Т. И. Кочеткова // Экономика развития. – 2008. – № 2 (46). – С. 76. 5. Москвин В. А. Анализ риска реализации инвестиционного проекта / В. А. Москвин // Инвестиции в России. – 2001. – № 3. – С. 29–38. 6. Пересада А. А. Проектне фінансування : підручник / А. А. Пересада, Т. В. Майорова, О. О. Ляхова. – К. : КНЕУ, 2005. – 736 с.

Стаття надійшла до редакції
01.12.2006 р.

УДК 336.711

Стаховський А. В.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСТАННІХ ЗМІН НОРМАТИВІВ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

In the article the last changes of national norms and ratios for commercial banks were described and analyzed and also the comparative analysis of norms meaningfulness was made, whereupon the conclusions of importance of this bank legislation changes took a place.

Центральні банки країни підтримують стійкість своєї банківської системи шляхом регулятивних дій, спрямованих на встановлення обов'язкових для усіх комерційних банків правил, лімітів та інших видів обмежень. Одним з видів такого контролю є нормативи, або коефіцієнти, що розраховані на підставі багаторічної світової банківської практики та встановлюються для різних напрямків банківської діяльності з метою контролю за ризиками, імовірність настання яких може призвести до негативних наслідків, збитків, внести дисбаланс до системи. Глобальна світова криза зробила свої корективи у функціонування різних складових фінансових систем країн. Банківська система повинна бути динамічною, тому відреагувала на негативні наслідки кризи шляхом перегляду Національним банком України контролю діяльності комерційних банків.

Завдання дослідження – провести розгляд та зробити аналіз останніх змін нормативів, оцінити важливість нововведень та охарактеризувати значущість нормативів, яких торкнулись ці зміни.

10 вересня 2009 р. НБУ Постановою № 541 додав зміни до Інструкції № 368 "Про порядок регулювання діяльності банків в Україні" від 28.08.2001 р., які торкнулись вимог щодо зміни порядку формування регулятивного капіталу та нормативів ліквідності комерційних банків. Ці дії спрямовані на підтримання стійкості комерційних банків, діяльність яких підірвана негативними наслідками світової фінансової кризи.

Фундаментальне поняття достатності капіталу – це здатність банку продовжувати надавати у тому ж обсязі традиційний набір банківських послуг стандартної якості не залежно від можливих збитків того чи іншого роду активних операцій [1]. Розмір капіталу банку повинен служити показником для захисту інтересів вкладників, тому вимоги до його формування повинні строго виконуватись згідно з чинним законодавством. Зміни постанови № 541 щодо капіталу торкнулись допустимого розміру додаткового капіталу, а саме залучення до регулятивного капіталу субординованого боргу, розмір якого дозволено збільшити до 100 % від розміру основного капіталу. Попередній допустимий розмір субординованого боргу складав 50 %, тому його збільшення повинно, на фоні існуючих втрат банків через економічні негаразди, стабілізувати достатність капіталів банків, які мають змогу залучення більшого об'єму коштів на створення регулятивного капіталу.

Сучасне поняття "ліквідність комерційного банку" означає можливість банку своєчасно і повно забезпечувати виконання своїх боргових і фінансових зобов'язань перед усіма контрагентами, що визначається достатністю власного капіталу банку, оптимальним розміщенням і величиною коштів за статтями активу і пасиву балансу з урахуванням відповідних термінів [2]. Ліквідність кожного окремого банку формує ліквідність банківської системи країни, у якій банки об'єднані кореспондентськими відносинами та функціонуванням на міжбанківському ринку. В епоху глобалізації міжнародні банківські зв'язки набули широкого розповсюдження в світі та підвищили значення міжнародної ліквідності, що є здатністю країни забезпечити свої короткострокові зовнішні зобов'язання. Отже, в епоху глобалізації світова система ліквідності залежить від кожного окремого банку окремої країни з причини розповсюдження закордонних зв'язків, наглядю центральних банків, які повинні не тільки приділяти увагу внутрішнім проблемам, але й відповідати за міжнародну ліквідність.

Оскільки банки при виконанні операцій приймають на себе ризики, вони можуть стати неплатоспроможними та збанкрутіти. Стандарти, що визначають безпечну і надійну діяльність банку, розробляються на міжнародному рівні та використовуються в національному законодавстві більшості країн. З метою створення економічної безпеки держави, стабільного функціонування і надійності банківської системи та грошово-кредитного ринку, забезпечення захисту як клієнтів, так і банків, центральні банки країн упроваджують постійний нагляд за діяльністю комерційних банків, який виражається у встановленні та контролі дотримання спеціальних економічних нормативів ліквідності, виконання яких обов'язкове для кожного комерційного банку системи. У країнах з розвинутою ринковою економікою вважається нормальним, якщо значення коефіцієнта абсолютної ліквідності не нижче 0,2 – 0,25 %. У практиці розвинутих країн нормативний розмір коефіцієнта поточної ліквідності для різних галузей коливається від 2,0 до 2,5, тобто оптимальна потреба підприємства в ліквідних коштах повинна знаходитись на рівні, коли вона приблизно в два рази перевищує короткострокову заборгованість [2].

Національним банком України встановлено п'ять груп, що характеризують різні сектори діяльності комерційних банків, для яких встановлено тринадцять базових економічних нормативів згідно з Інструкцією НБУ "Про порядок регулювання діяльності банків в Україні" від 28.08.2001 р. № 368 зі змінами. Кожен норматив має опис напрямку застосування, залежно від групи ризику, мінімальне допустиме значення та порядок розрахунку, тобто опис співвідношень економічних складових балансу банку. До групи нормативів, що регулюють ліквідність, належать такі три: *H4*, *H5*, *H6*.

Перший норматив – *H4* – це норматив миттєвої ліквідності, який обумовлював, до набуття чинності постанови № 541 у попередній редакції, співвідношення суми коштів у касі

банку та на кореспондентських рахунках і зобов'язань банку, що обліковуються за поточними рахунками. Його щомісячне значення встановлювалось на рівні не менш ніж 20 % та більше у співвідношенні. Це означає, що банк повинен мати достатні фінансові джерела у власному балансі та здатен на вимогу в найкоротший термін виплатити суму, що дорівнює 1/5 його зобов'язань.

Нові зміни, згідно з постановою, норматива *H4* встановили його визначення як співвідношення високоліквідних активів до поточних зобов'язань банку, при цьому значно доповнились та конкретизувались складові як чисельника, так і знаменника розрахунку. Отже, нові вимоги до цього виду нормативу додають, окрім базових статей сум готівкових коштів у касі та коштів на кореспондентському рахунку в НБУ, також конкретизацію стосовно значення коштів на кореспондентських рахунках інших банків, а саме до розрахунку приймається сума перевищення коштів, які обліковуються на кореспондентських рахунках, що відкриті в інших банках (за мінусом коштів, що розміщені в банках, які визнані банкрутами, або ліквідуються за рішенням уповноважених органів, або в яких призначена тимчасова адміністрація, або які зареєстровані в офшорних зонах), над сумою коштів, які обліковуються на кореспондентських рахунках інших банків [3]. До переліку поточних зобов'язань додано, окрім базових коштів, що обліковуються за поточними рахунками фізичних та юридичних осіб, кошти на кореспондентському рахунку Національного банку в банку, кошти Державного бюджету України та інших фондів України, та, що найважливіше, строкові кошти фізичних та юридичних осіб, у яких настав строк погашення, і транзитні рахунки за операціями з клієнтами банку та за іншими розрахунками. Щомісячний розрахунок нормативу замінили щоденним розрахунком миттєвої ліквідності, при чому, якщо банк зі своєї провини не виконав будь-який розрахунковий документ, миттєва ліквідність вважається на нульовому рівні. Таким чином, норматив *H4* змінився суттєво: збільшення вимог до високоліквідних статей активу та, паралельно з цим, збільшення переліку статей зобов'язань поглиблюють інформативність й економічну вагу нормативу з точки зору збільшення складових розрахунку та щоденності проведення обчислювання, отже комерційним банкам тепер необхідно більше уваги приділяти управлінню балансом щодо співвідношення статей активу та пасиву для виконання нормативу *H4*, тому що розширення кількості статей зобов'язань певним чином спрямовує показник нормативу до зменшення порівняно з попередньою редакцією значення норматива. Варто відзначити, що НБУ поглибив щоденний контроль та ступінь виконання з метою більш ефективного регулювання ліквідності при негативних тенденціях стану банківської системи.

Другий норматив для українських банків – це норматив поточної ліквідності *H5*, що є в попередній редакції Інструкції співвідношенням активів первинної та вторинної ліквідності терміном погашення до 31 дня до зобов'язань банку з термінами виконання до 31 дня, вимоги до його значення було встановлено щодакдно $\geq 40\%$. Після введення постанови, норматив не зазнав значних змін за винятком заміни термінів первинних та вторинних ліквідних активів на просто "активи" та уточнення механізм у розрахунку міжбанківських кредитів та депозитів, а саме до активів включають: кредити, що надані іншим банкам (за мінусом коштів, що розміщені в банках, які визнані банкрутами, або ліквідуються за рішенням уповноважених органів, або в яких призначена тимчасова адміністрація, або які зареєстровані в офшорних зонах), над сумою коштів, які обліковуються на кореспондентських рахунках інших банків, на рахунках строкових вкладів (депозитів) інших банків та кредитів, що отримані від інших банків [3]; до зобов'язань додають вираження перевищення прямо пропорційне вищенаведеному визначенню для активів.

Третій норматив – це норматив короткострокової ліквідності *H6*, який означає співвідношення ліквідних активів банку із терміном погашення до 366 днів до власного капіталу банку та зобов'язань банку з терміном до дати погашення до 366 днів. Цей норматив обумовлює мінімально необхідний

обсяг активів для забезпечення виконання своїх зобов'язань протягом одного року [3]. Його попереднє значення було щомісячно більше ніж 20 % у співвідношенні. У новій редакції Інструкції ліміт піднято до розміру не менш ніж 60 %, що є значним підвищенням вимог. Як і стосовно нормативів *H4* та *H5*, додано до переліку ліквідних активів статтю щодо суми перевищення коштів, які обліковуються на кореспондентських рахунках, що відкриті в інших банках, на рахунках строкових вкладів (депозитів), які розміщені в інших банках, та кредитів, наданих іншим банкам (за мінусом коштів, що розміщені в банках, які визнані банкрутами, або ліквідуються за рішенням уповноважених органів, або в яких призначена тимчасова адміністрація, або які зареєстровані в офшорних зонах), над сумою коштів, які обліковуються на кореспондентських рахунках інших банків, на рахунках строкових вкладів (депозитів) інших банків та кредитів, що отримані від інших банків. Також до зобов'язань додано вираження перевищення прямо пропорційне вищенаведеному визначенню для активів.

Важлива поправка про виключення коштів, розміщених в банках, які визнані банкрутами, або ліквідуються за рішенням уповноважених органів, або в яких призначена тимчасова адміністрація, або які зареєстровані в офшорних зонах, адже такий критерій значно підсилює вимоги до ліквідності та не дає змоги для статистичних розрахунків приймати суми активів з високим ризиком повернення або неповернення взагалі.

Для того щоб правильно оцінити зміни нормативів у сукупності, необхідно визначити домінування нормативів за економічною значністю для комерційного банку. Дослідження за цією проблематикою проведене російським дослідником А. В. Буздальним, який і вводить термін "значність" нормативу у своєму дослідженні. У його роботі на підставі експертного опитування визначено пріоритет домінування одного нормативу над іншим шляхом математичної обробки даних та зроблена класифікація за значністю. Результати цієї роботи такі: перше місце за значністю посідає норматив, що характеризує достатність капіталу, потім нормативи ліквідності в такому порядку: норматив поточної ліквідності, норматив довгострокової ліквідності, норматив миттєвої ліквідності і т. д.

Порівняно з українськими нормативами, російська нормативна база має багато спільного, та, при цьому, можливо провести логічний порівняльний аналіз та класифікувати вітчизняні нормативи порівняно з російськими, тому що розрахункові методи обох систем досить подібні. Для наглядності створимо таблицю відповідності нормативів ліквідності (табл. 1).

Таблиця 1

Відповідність нормативів ліквідності для комерційних банків України та Росії

Нормативи Росії	Нормативи України
Норматив миттєвої ліквідності (<i>H2</i>)	Норматив миттєвої ліквідності (<i>H4</i>)
Норматив поточної ліквідності (<i>H3</i>)	Норматив поточної ліквідності (<i>H5</i>)
Норматив довгострокової ліквідності (<i>H4</i>)	Норматив короткострокової ліквідності (<i>H6</i>)
Норматив загальної ліквідності (<i>H5</i>)	–

Отже, можна співвіднести нормативи двох країн та зробити такі висновки: перше місце за значністю посідають нормативи, що характеризують достатність капіталу – в українській нормативній класифікації цей критерій відображають нормативи регулятивного капіталу (*H1*), адекватності регулятивного капіталу (*H2*), адекватності основного капіталу (*H3*). Далі йде норматив поточної ліквідності (*H5*). Перевага нормативів регулятивного капіталу пояснюється тим, що при виникненні проблем з ліквідністю, ситуація може бути виправлена

за рахунок отримання банком стабілізаційних кредитів, у випадку, якщо загальний потенціал (достатність капіталу) кредитної організації може забезпечити її майбутню фінансову стабільність, саме тому значність нормативів капіталу домінує над нормативами ліквідності взагалі [4].

За нормативом поточної ліквідності йде норматив короткострокової ліквідності (Н6). Це значить, що для банків важливіше в поточній роботі точно у строк розраховуватись за зобов'язаннями, мати можливість швидко мобілізувати кошти для проведення тих чи інших операцій протягом поточного календарного місяця, замість того, щоб гарантувати повернення неліквідних грошей у більш довгостроковій перспективі. Поточне становище банку може погіршитися настільки, що повернення активів у перспективі вже буде не здатне істотно вплинути на фінансовий стан банку [4].

Третє місце посідає миттєва ліквідність. Причини, через які короткострокова ліквідність домінує, – це непостійність та коливання значення миттєвої ліквідності, особливо при новому щоденному розрахунку та, навпаки, більша здатність банку впливати на показники завдяки меншій кількості складових активу, що входять до розрахунку (Н4). Наглядно домінування одного нормативу над іншим та характеристику змін можливо уявити в такому вигляді (табл. 2).

Таблиця 2

Значність нормативів за спаданням та характеристика змін вимог до нормативів

№	Норматив	Опис змін
1	Норматив регулятивного капіталу (Н1)	Суттєві зміни щодо якісної складової додаткового капіталу: субординований борг збільшено до 100 % від розміру власного капіталу
	Норматив адекватності регулятивного капіталу (Н2)	
	Норматив адекватності основного капіталу (Н3)	Змін не відбулося
2	Норматив поточної ліквідності (Н5)	Несуттєві зміни
3	Норматив короткострокової ліквідності (Н6)	Суттєві зміни щодо розширення змісту статей активів та зобов'язань у розрахунку нормативу та збільшення нормативу до 60 % у співвідношенні
4	Норматив миттєвої ліквідності (Н4)	Суттєві зміни. Розширення змісту статей активів та зобов'язань у розрахунку нормативу, вимога до щоденного розрахунку нормативу

Таким чином, для підтримки фінансової стійкості та ліквідності комерційних банків НБУ проведена суттєва робота. Прямої зміни вимог щодо нормативів регулятивного капіталу не відбулося, але змінилась вимога до якісного змісту капіталу, а саме збільшення допустимої частки субординованого боргу в загальному обсязі регулятивного капіталу з 50 до 100 %, що, з одного боку, підвищило можливість залучення коштів ззовні банківської структури, що, певно, на фоні кризи, є важливим стабілізаційним моментом для банківської системи; з іншого боку це все ж боргові кошти, і вони повинні, згідно з інструкцією, зменшуватись на 20 % кожен рік протягом п'яти років, що має на увазі заплановане зменшення регулятивного капіталу, який є кількісним показником фінансової заможності банків. Зміни вимог щодо показників ліквідності суттєво торкнулись складових розрахунку нормативів, поглибили вимоги до ліквідних активів, збільшили перелік статей зобов'язань, які приймаються до обчислення, замінили щомісячний розрахунок миттєвої ліквідності Н4 на щоденний, збільшили допустиме значення нормативу короткострокової ліквідності з 20 до 60 %. Але на підставі вищенаведеного посилання на дослі-

дження [4] щодо домінування нормативів, також можна зробити висновок, що зміни торкнулись менш значних нормативів Н4 та Н6 порівнянню з нормативом поточної ліквідності Н5, якому банки намагаються приділяти більше уваги через важливість, насамперед, виконати зобов'язання поточного місяця. Миттєва ліквідність має менше складових високоліквідних активів у розрахунку, оскільки щоденний розрахунок – це досить мінлива величина, і більше піддається регулюванню з причини короткого терміну. Невиконання поточного щомісячного показника ліквідності має негативні наслідки, які можуть призвести до ланцюгової реакції втрати ліквідності і створити ажіотаж, що безпосередньо вплине на норматив короткострокової ліквідності та на загальну ліквідність комерційного банку взагалі.

Література: 1. Тен В. В. Экономические категории качества активов коммерческого банка : монография / В. В. Тен, Б. И. Герасимов, А. В. Докунин. — Тамбов : Изд. ТГУ, 2002. — 104 с. 2. Шапкин А. С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управления, портфель инвестиций : монография / А. С. Шапкин. — М. : Корпорация "Дашков и К", 2003. — 544 с. 3. Зміни до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджені Постановою Правління Національного банку України від 10 вересня 2009 р. № 541. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 5 жовтня 2009 р. за № 928/16944. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.nbn.gov.ua. 4. Буздалин А. В. Экспертиза значимости обязательных нормативов / А. В. Буздалин // Бизнес и банки – Апрель, 2000. — № 17. 5. Інструкція НБУ "Про порядок регулювання та діяльності банків в Україні"; затв. постановою Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.nbn.gov.ua. 6. www.bank.gov.ua.

Стаття надійшла до редакції
26.11.2006 р.

УДК 336.711

Борисенко І. І.

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ БАНКУ**

In the article the existing domestic theory and practice of financial management of bank, evolution of approaches to management of the finance of bank and existing models of management is considered by actives and passives. The general principles of financial management in bank and principles which answer market economy are defined. The developed conceptual model of a control system of financial resources allows to introduce in bank toolkit of logistics with a stage-by-stage choice and use of concrete methods, levers, measures of a finance administration which will enable to maximize profit of banks.

Фінансова криза зачепила майже всі країни світу, спричинила серію банкрутств провідних компаній і фінансових інститутів, поширилася на реальний сектор економіки. За прогнозами Міжнародного валютного фонду, падіння української економіки в 2009 році становитиме близько 8 %, але вже у наступному році вона відновить своє зростання, завдяки чому сповільняється темпи інфляції. Утім, у доларовому еквіваленті, за прогнозом, валовий